

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حجاب در صدر اسلام

بررسی و نقد نظرات امیرحسین ترکاشوند

محمد رضا شاه سنائی

مرکز پژوهش دانشگاه علوم اسلامی رضوی

- سرشناسه: شاه سنائی، محمدرضا، ۱۳۵۵-
 عنوان و نام پدیدآور.....: حجاب در صدر اسلام: بررسی و نقد نظرات امیرحسین ترکاشوند / نویسنده محمدرضا شاه‌سنائی؛ ویراستار هادی ثانی.
 مشخصات نشر: مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مرکز پژوهش، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری: ۲۰۸ ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۴-۴۶-۹ :.....
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
 موضوع: ترکاشوند، امیرحسین، ۱۳۴۳ -
 موضوع: حجاب
 موضوع: Hijab (Islamic clothing)
 موضوع: حجاب -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
 موضوع: Hijab (Islamic clothing) -- Religious aspects -- Islam
 موضوع: زنان در اسلام
 موضوع: Women in Islam
 موضوع: جاهلیت
 موضوع: Jaheliyat*
 شناسه افزوده: بادی، ۱۳۵۷ - ، ویراستار
 شناسه افزوده: Sani, Hadi
 شناسه افزوده: دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مرکز پژوهش
 رده‌بندی کنگره: BP ۱۷۰/۱۷
 رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۶۳۶
 شماره کتاب‌شناسی ملی: ۶۰۶۹۶۷۲

حجاب در صدر اسلام

بررسی و نقد نظرات امیرحسین ترکاشوند

نویسنده: دکتر محمدرضا شاه‌سنائی

داوران علمی: حجج اسلام دکتر سیدمحمدعلی ایازی (استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، دانش‌اند علوم و تحقیقات)،
 دکتر محمد هدایتی (استادیار دانشگاه معارف اسلامی قم) و دکتر جواد ایروانی (دانشیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی)

ویراستار: هادی ثانی

طراح جلد: نیما نقوی

چاپ اول: اسفند ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰ تومان

حروفچینی و صفحه‌آرایی: واحد نشر دانشگاه علوم اسلامی رضوی

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

مرکز توزیع: مشهد مقدس، حرم مطهر، انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی

صندوق پستی: ۹۱۷۳۵-۱۱۹۳ تلفن و دورنگار: ۵۱۰۳۲۲۳۶۸۱۷

www.razavi.ac.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۹	سخن‌ناش
۱۱	مقدمه
۱۹	فصل اول: پوشش در عصر جاهلی و عصر نزول قرآن
	مبحث اول: سه سرّیه، زیاده و وضعیت پوشش در عصر جاهلیت و عصر نزول
۱۹	قرآن
۲۱	مبحث دوم: بررسی وضعیت پوشش در عصر جاهلیت و عصر نزول قرآن
۲۴	گفتار اول: انعکاس حرفه سیسی در اشعار جاهلی و روایات
۲۵	انواع البسه مورد استفاده در عصر جاهلی و عصر بعثت
۲۶	۱. البسه دوخته
۲۶	یک. قمیص
۲۸	دو. جبه
۲۹	سه. جُمّازه
۲۹	چهار. درع و مَحْوَل
۳۰	پنج. سربال
۳۱	شش. مستقه
۳۱	۲. البسه نادوخته
۳۱	یک. یجاد
۳۲	دو. بُرْجَد
۳۲	سه. بُرد

۳۳	چهار. بُرده
۳۴	پنج. ازار
۳۶	شش. جلباب
۳۷	هفت. خَمِصه
۳۸	هشت. مِرط
۳۸	نه. يَطَاق (مِنطَق)
۳۹	۳. البِسةُ زیرین (درون خانه)
۳۹	یک. اِتَب
۳۹	دو. ثُنس
۳۹	۴. لباس‌های مخصوص پوشش سر و صورت
۴۰	یک. بَر
۴۰	دو. خِمار
۴۱	سه. وَجَر
۴۱	چهار. مَقْنَع و هِجَاب
۴۳	پنج. نِقَاب
۴۳	۵. لباس‌های مخصوص پارس‌ننه
۴۳	یک. دِقْواره
۴۴	دو. سِرْوال
۴۵	سه. نَقَبَة
۴۶	گفتار دوم: تشبیهات دال بر پوشیدگی زنان در ادبیات جاهلی و صدر اسلام
۴۹	مبحث سوم: بررسی وضعیت فرهنگی در عصر جاهلی
۵۰	بررسی و نقد موارد کشف پوشش
۵۰	۱. هنگام طواف
۵۰	نقد عمومیت طواف عریان
۵۳	۲. هنگام مصیبت
۵۵	۳. ترس از اسارت
۵۶	۴. هنگام وحشت و اضطراب
۵۷	۵. خودآرایی و خودنمایی (تَبَرُّج)
۵۸	مبحث چهارم: ادعای کشف عورت پیامبر ﷺ هنگام تعمیر کعبه

۵۹	گفتار اول: گزارش‌های تاریخی
۵۹	الف. گزارش ابن اسحاق (م. ۱۵۱ق)
۶۱	ب. گزارش ازرقی (م. ۲۴۴ق)
۶۲	ج. گزارش ابن حبيب بغدادی (م. ۲۴۵ق)
۶۲	د. گزارش یعقوبی (م. ۲۸۴ق)
۶۳	ه. گزارش بخاری (م. ۲۵۶ق)
۶۴	و. گزارش علامه مجلسی (م. ۱۱۱۰ق)
۶۶	گفتار دوم: بررسی و نقد گزارش‌های تاریخی
۶۸	توجه‌گیری
۷۳	فصل دوم: بررسی آیات حجاب
۷۳	مبحث اول: ابتدای ترتیب نزول آیات مربوط به حجاب
۷۴	مبحث دوم: معنای شریعت برهنگی کامل در آیات ۲۷ و ۲۸ اعراف
۷۵	مبحث سوم: ترتیب نزول آیات حجاب در سوره نور و احزاب
۷۹	گفتار اول: بررسی آیه خمار (نور/۳۱)
۷۹	الف. بررسی دیدگاه‌ها
۸۰	۱. تشریح حکم حجاب
۸۰	۲. عدم تشریح حکم حجاب
۸۱	یک. دیدگاه عشناوی و نقد آن
۸۲	دو. دیدگاه ترکاشوند و نقد آن
۱۱۵	ب. نقد ترجمه‌های ترکاشوند از آیه ۳۱ نور
۱۱۸	گفتار دوم: بررسی آیه جلباب (آیه ۵۹ سوره احزاب)
۱۱۹	الف. بررسی معنای «جلباب»
۱۲۰	ب. بررسی و نقد دیدگاه‌های مختلف در تفسیر آیه جلباب
۱۲۰	۱. تمیز زنان مؤمن از کنیزان
۱۲۳	۲. تمیز زنان مؤمن از زنان هرزه و حفظ کرامت زنان مؤمن
۱۲۶	۳. آیه جلباب در صدد تشریح پوشش زنان نیست
۱۲۸	۴. پوشش تشریفاتی
۱۲۹	گفتار سوم: بررسی آیه ۶۰ نور
۱۳۰	الف. بررسی و نقد دیدگاه اول

۱۳۲.....	ب. بررسی و نقد دیدگاه دوم.....
۱۳۳.....	۱. نقد معنای «وضع ثياب».....
۱۳۵.....	۲. نقد معنای کنایه ترکاشوند از آیه.....
۱۳۸.....	نتیجه‌گیری.....
	فصل سوم: عدم قبیح برهنگی در پیش از اسلام، و نبود تلازم بین حجاب و عفاف در
۱۴۱.....	حجاب حداقلی.....
۱۴۳.....	بحث اول: ادله ترکاشوند در عدم قبیح برهنگی در صدر اسلام.....
۱۴۷.....	بحث دوم: نقد ادعاهای ترکاشوند درباره عدم قبیح برهنگی.....
۱۴۷.....	گفتار اول: نقد ادعای عدم قبیح برهنگی در حج.....
۱۴۸.....	۱. مبارزه با ادعای عدم قبیح برهنگی در منظر رسول خدا ﷺ.....
۱۴۹.....	۲. مبارزه با ادعای عدم قبیح برهنگی در رفع نواقص پوشش جاهلی.....
۱۴۹.....	۱. زکریا، زکریا، پوشش نامناسب.....
۱۵۰.....	۲. تهیه خمار برای دختران تازه بالغ.....
۱۵۱.....	۳. مبارزه با اندیشه‌های فاسد.....
۱۵۱.....	گفتار سوم: نقد ادعای برهنگی اصحاب صفه.....
۱۵۲.....	اصحاب صفه.....
۱۵۶.....	گفتار چهارم: نقد روایات استنادی ترکاشوند درباره نحوه پوشش نمازگزاران.....
۱۵۹.....	گفتار پنجم: نقد نظر ترکاشوند در معناشناسی «زُة» (تُرَاة).....
۱۶۱.....	گفتار ششم: نقد ادعای اختلاط زنان و مردان در عصر پیامبر ﷺ.....
۱۶۱.....	الف. تفکیک صفوف زنان از مردان در مسجد.....
۱۶۱.....	ب. اختصاص بایی در مسجد برای ورود و خروج زنان.....
۱۶۲.....	ج. خارج شدن مردان پس از خروج کامل زنان از مسجد.....
۱۶۴.....	د. تفکیک جنسیتی در محیط آموزش فراگیران.....
۱۶۴.....	ه. شیوه بیعت زنان با رسول خدا ﷺ.....
۱۶۶.....	و. نحوه ورود بر زنان.....
۱۶۶.....	گفتار هفتم: نقد ادعای عدم ملازمه پوشش با عفت و حیا.....
۱۷۰.....	نتیجه‌گیری.....
	فصل چهارم: بررسی اشکالات مبنایی، روشی، و ترجمه‌ای در کتاب حجاب شرعی در
۱۷۳.....	عصر پیامبر ﷺ.....

مبحث اول: بررسی اشکالات مبتانی	۱۷۳
گفتار اول: نادیده‌انگاری بیانات اهل بیت علیهم‌السلام به‌عنوان جزئی از شریعت	
محمدی علیه‌السلام	۱۷۳
گفتار دوم: بی‌توجهی به اصل تدریجیت در تشریح احکام به‌ویژه در حکم	
پوشش بانوان	۱۷۴
گفتار سوم: مبالغه در وضعیت فرهنگی در عصر جاهلیت	۱۷۶
مبحث دوم: اشکالات روشی	۱۷۶
گفتار اول: نامشخص بودن ملاک ارزش‌گذاری و تشخیص احادیث صحیح	
رجلی	۱۷۷
گفتار دوم: بی‌توجهی به جمع بین احادیث متعارض	۱۷۷
گفتار سوم: استفاده از برداشت‌های شخصی در فهم روایات	۱۷۹
گفتار چهارم: دست‌بردن روایات با تکیه بر گمانه‌زنی‌های ناروشمند	۱۸۱
گفتار پنجم: تعدیل ادوی شیعی موثق با استناد به گفتار محدث اهل سنت	۱۸۴
گفتار ششم: ترجمه‌گرایی از گزارش‌های تاریخی	۱۸۶
گفتار هفتم: استناد به گزارش‌های تاریخی ضعیف	۱۸۶
گفتار هشتم: ارائه استدلال‌های غیرمنطق	۱۸۸
گفتار نهم: نادیده‌انگاری حقایق تاریخی	۱۸۹
گفتار دهم: عدم‌مراجعه به اشعار جاهلی	۱۹۰
گفتار یازدهم: خلط در مباحث	۱۹۰
مبحث سوم: اشکالات ترجمه‌ای	۱۹۲
نتیجه‌گیری	۱۹۵
کتابنامه	۱۹۷
الف. کتاب‌ها	۱۹۷
ب. مقالات و تارنماها	۲۰۷

سخن ناشر

فطرت الهی انسان سرشته به خصلت‌های نیکوست. یکی از این خصایل، آزرَم و حیاسَت، آدمی از آغاز خلقت، آن را از بن جان دریافته است. پوشاندن آدم و حوا سر مگس، خدایا با برگ درختان، که در قرآن (اعراف/۲۲) به آن اشاره شده است، گویای اینست که بر این نکته که آدمی ذاتاً باحیاست و مرد و زن هر دو معنای شرم و آزرَم را مفهاند در تعاملات فردی و اجتماعی‌شان آن را پاس می‌دارند. باین حال، چه بسا بنابه دلایلی بر این خوی آدمی غبار هوس و غفلت نشیند، به‌ویژه در روزگار حاضر که رده‌های حیا دریده شده‌اند و آدمی برای بی‌آزرمی‌هایش هزاران بهانه می‌جوید و آن را با استدلال‌های به‌ظاهر عقلانی موجه می‌سازد، هرچند در عمل، نتیجه رفتارهای به‌دور از حیا دامنش را گرفته باشد.

بی‌تردید، در رفتار زنان و مردان توجه به شرم و آزرَم نمود برجسته‌ترین دارد و دراین‌بین، حجاب راهکار آرامش‌بخشی است که ادیان الهی بر آن انگشت می‌نهند، به‌ویژه آیین اسلام که هدفش تربیت انسان و بازگشت او به فطرت نخستین است. پیشوایان اسلام از نبی مکرم گرفته تا ائمه اطهار و دیگر پیشوایان مذاهب اسلامی بر اهمیت حجاب که هدفش جز سلامت روانی و رفتاری مرد

و زن در تعاملاتشان نیست، تأکید دارند و کوشیده‌اند با توجه به منابع اصیل اسلامی حدود و ثغور آن را تبیین کنند و خالق جامعه‌ای باشند که زنان با آرامش خاطر و در امنیت می‌زیند و مردان با حفظ حرمت زن و پاسداری از عفت خود چشم از تجاوزها و حرمت‌شکنی‌ها فرومی‌پوشند.

کتاب حاضر که در اصل، رسالهٔ دکتری نویسندهٔ محترم است با چنین هدفی نگارش یافته است و در ۴ فصل، دیدگاه‌های طرف‌داران حجاب حداقلی، با تکیه بر آرای امیرحسین ترکاشوند، بررسی و نقد شده‌اند. مؤلف کتاب که از دانش‌آموختگان دانشگاه علوم اسلامی رضوی است، علاوه بر نقد قرآنی و روایی دیدگاه‌های ترکاشوند، به موضوع حجاب در عصر جاهلی و صدر اسلام توجه کرده و از این رو اشعار جاهلی مربوط را که تصویر قابل تأملی از عصر پیش از اسلام را ترسیم می‌کنند، بررسی کرده است. این مورد، ویژگی برجستهٔ کتاب حاضر است، زیرا درخواست حجاب حداقلی کمتر به اشعار جاهلی در این باره پرداخته و در نتیجه تحلیل دقیقی از حجاب و پوشش در جاهلیت و صدر اسلام به دست نداده‌اند.

پایان سخن شکر بی‌انتها و سپاس بی‌حد از حائری‌ای است که دانشگاه علوم اسلامی رضوی را توفیق داد تا در نشر معارف اسلامی گامی دیگر بردارد. نیز از همهٔ کسانی که در آماده‌سازی این کتاب از هیچ کوششی دریغ نکردند سپاسگزاری می‌کنیم و امیدواریم خوانندگان فرهیخته، ما را از اشتباهات و انتقادات سازنده‌شان محروم نسازند.

مرکز پژوهش دانشگاه علوم اسلامی رضوی